

Марко Јефтић

докторанд

Свето Писмо и Свето Предање као основа харитативне делатности Цркве

Сажетак: Питања везана за милосрдне активности Цркве и њен рад на помоћи потребитима постављају се све чешће. Они који су изван спочитавају хришћанима недовољну активност и неорганизованост на пољу социјалне помоћи. У овом раду истражићемо најмаркантније делове Писма из којих извире хришћанско милосрђе, као и три личности из историје Цркве (Свети апостол Павле, Свети Василије Велики и Свети Јован Кронштатски), који су, сваки у свом времену, спровели у дело идеал харитативног деловања Цркве. Њихово примери нису интересантни само са историјског аспекта, већ могу представљати одличан пример и модел деловања у будућности.

Кључне речи: Свето Писмо, Свето Предање, Свети Оци, милосрђе.

Питања везана за милосрдне активности Цркве и њен рад на помоћи потребитима постављају се све чешће. Они који су изван спочитавају хришћанима недовољну активност и неорганизованост на пољу социјалне помоћи. Када су током комунистичких диктатура православни првосвештеници учествовали у дијалозима са представницима заједница које мање или више основано носе хришћанско име, постављано им је питање зашто не покрену више активности социјалног карактера. Тада им је одговарано да ми, православни, служимо Литургију. Из тог одговора, који саговорницима није био сасвим по вољи нити прихватљив, јасно се читава најдубља црквена и литургијска свест. Очитава се основа свих наших делатности. Из Литургије проишходе сви наши напори на свакодневним пољима и сваки сегмент нашег хришћанског живота добија благослов Цркве. Као што се сви ми и читава твар сабирамо на Литургији и на њој се молимо за сваког од нас, за све створено, за преображај свих нас и свих наших активности, тако у миру излазећи ми се својим напорима у свету трудимо да све оно што чинимо буде „тако да се светли светлост ваша пред људима, да виде ваша добра дела и прославе Оца вашег који је на небесима“ (Мт. 5, 16). Речју, Црква може без харитативне делатности, велелепних храмова и фантастичних хорова (као што је, узгред буде речено, и могла током разних историјских периода у којима је била у немилости од световних власти), али без Литургије је незамислива.

Лоше тенденције се јављају на неприхватљивом месту. Претеривање сваке врсте је штетно и најчешће доводи до застрањивања. Као и прича која није поткрепљена делима. Говорити о љубави која проишходи из литургијске заједнице и есхатолошке свести која нам је стално пред очима, а истовремено се понашати као да ближњи не постоји не треба ни коментарисати. Окретати главу од гладних и бедних, а изговарати се да Црква није ту да усређује у овом свету је недопустиво. Нико не очекује од Цркве „хлеба и игара“. Барем је сваком ко је прочитао „Браћу Карамазов“ јасно где се и због којих циљева то ради. Они најмањи међу нама желе љубав

и саосећање, братску руку и подршку, све оно што може више учинити за душу човека него материјална помоћ. Када је у могућности, хришћанин треба помоћи браћу и материјално, али никако без љубави.

Добročинство је неодвојиво повезано са човекољубљем. И једно и друго свој темељ налазе у Светом Писму. Како у Јеванђељима, тако и у Посланицама Светих Апостола, говори се да је чињење добрих дела неодвојив део хришћанског живота. Када Господ Исус Христос говори о двема највећим заповестима, као другу наводи: „Љуби ближњег свог као самога себе“ (Мт. 19, 19). У Јаковљевој посланици се каже: „Каква је корист, браћо моја, ако ко говори да има веру, а нема дела?“ (Јак. 2, 14). Јасно је да без човекољубља нема добročинства и обрнуто. Хришћани су позвани да живе у заједници. Индивидуализам, који доживљава успон током 20. и наставља у 21. веку, супротан је хришћанском поимању живота. Хтели да признамо или не, хришћани су преживљавали разне прогоне, током протеклих двадесет векова. Данас, у 21. веку, као и одувек, позвани смо да оплеменимо свет истинским човекољубљем и добročинством. Свету треба да понудимо концепт живота, који је установљен од Господа Исуса Христа. Концепт живота, који се темељи на љубави, праштању, милосрђу и хришћанским врлинама. Можда изгледа да је хришћански начин живота немогуће остварити у времену транзиције и да су човекољубље и добročинство вредности неуклопљиве у друштва окупирана променама. Хришћани се неће сложити са таквом констатацијом. Неће се сложити, јер у прошлости налазе потврду онога о чему говоре, а желе да остваре у будућности. Кроз неколико примера видећемо да је Свето Писмо и Свето Предање, као и они који су их стварали и допуњавали, покретало хришћане на дела љубави у различитим вековима.

Први значајан подухват на пољу харитативности учинио је Свети Апостол Павле. Поред много проблема који су се појављивали, упадљиво је да је Апостол, упркос свему, био спреман да посвети много времена и енергије, у последњем периоду његове службе пре хапшења, другом пројекту, скупљању милостиње за јерусалимску Цркву. Не само да га је то одвојило од његовог мисионарског рада и оснивања нових Цркава, већ је то био и подухват препун различитих ризика, а према Делима апостолским види се да је и сам исход био неизвесан. Пренос велике суме новца у то време био је, сам по себи, опасан у данима, који су били испуњеним пљачкама и олујама са којима се требало ухватити у коштац. Ако је тачно да је необично велики број сапутника који су именовани у Дап. 20, 4 били Павлови сарадници, онда тај број није имао само симболичну функцију, репрезентујући различите Цркве основане од стране Павла, већ и функцију обезбеђења, тј. чувања новца који су они сакупили.¹ Ипак, Апостол Павле је био спреман да се избори са свим препрекама, а то је само по себи речито сведочанство важности која је придавана овом путовању. У суштини, Павле је настојао да сакупљањем милостиње увери јерусалимску Цркву да призна, примајући дар од хришћана потеклих из незнабоштва, да су то њихова браћа и сестре, део једног и истог народа Божијег.² Без Павлових посланица ништа се не би знало о дубоком значају који је милостиња имала за њега, нити о улози коју је она требало да игра у односима између хришћана потеклих из незнабоштва и јудејства.

Харитативна делатност на коју наилазимо пред крај Прве посланице Коринћанима представља економски аспект заједнице који је без преседана и вероватно је-

¹ А. Ј. М. Wedderburn, *A History of the First Christians*, London–New York 2005, стр. 147.

² Исто.

динствен у антици (1Кор. 16, 1–4).³ Овај подухват произашао је из договора Павла и Варнаве са апостолима Јаковом, Петром и Јованом. Он је прерастао у покрет међу незнабожцима, јер треба сви да се „опомињемо сиромашних“ (Гал. 2, 9–10) У реципрочном односу са сабором у Јерусалиму, други помесни сабори били су дужни да пошаљу економску помоћ тамо.⁴ Према Павловој посланици, незнабожци су дужни да „послуже“ Израилу у материјалним добрима, пошто су они постали учесници у њиховим „духовним добрима“ (Рим. 15, 27; уп. Ис. 56, 6–7, о скупљању свих народа у Јерусалиму у време коначног испуњења).

Поменута упутства која је Апостол давао и о којима пише Коринћанима (1Кор. 16, 1–4; 2Кор. 8; 9) указују да је мрежа заједница имала „интернационалну“ политичко-економску димензију, дијаметрално различиту од централизоване економске политике Римског царства. Чак и пре него што је Павле започео самосталну мисију у Малој Азији и Грчкој, покрет је развио свој особени пут практичне вишенационалне економске солидарности, као и односу да они који „имају“ деле са онима који „немају“. Поред припадања Цркви која има васељенски карактер, свака локална заједница је делила своје економске ресурсе међу народима унутар себе, али и шаљући је потребитима на разумним удаљеностима. Васељенски карактер покрета, а поготово његов свесветски економски аспект били су необични, можда јединствени у Римској или било којој античкој империји. У супротности са вертикалном и центрипеталном оријентацијом сакупљања ресурса империје, Апостол Павле је организовао хоризонтални покрет сакупљања ресурса, од једног човека до другог за „сиромаше међу светима у Јерусалиму“ (Рим. 15, 26).

Историја хришћанства обилује примерима да је у тешким временима могуће чинити добра дела и то у широким размерама. Тешко је одлучити се за пример из златног периода Отаца Цркве. Најбољим се чини представити добротинитељску делатност Светог Василија Великог. Харитативна делатност овог Светог Оца имала је монументалне размере.

Године 370. на место епископа кесаријског изабран је Василије. При избору било је проблема и отпора. Део епархије одбио је да му се повинује. Нови епископ је најпре морао да умири своје вернике. Он то постиже снагом власти, снагом речи, као и снагом милосрђа. Василије је и раније био познат по милосрдним делима. Године 368. за време велике глади, Свети Василије је продао наслеђено имање, а новац је поделио гладнима. За време свога епископства, у току непуних десет година, дошла је до изражаја сва величина овог Светог Оца. Добротинство Светог Василија била је природна реакција хришћанина у турбулентном четвртном веку. Империја, која пролази кроз тежак транзициони период у себи је стварала велики број унесрећених, осиромашених поданика. Хришћанство, које је са својим идејама постало *spiritus movens* нових друштвених односа, није се смело зауставити само на теорији. Хришћанство, које је проповедало љубав, једнакост, милосрђе, човекољубље постало би празна прича да није било поткрепљено конкретним делима. Свети Василије је био свестан тога. Смисао за политику и црквену организацију често се истичу као његове изражене особине.⁵ Он је свој политички и организациони таленат ставио у службу јеванђелске љубави. Желео је да се друштвене институције темеље на тој љубави.

³ Више у D. Georgi, *Remembering the Poor: The History of Paul's Collection for Jerusalem*, Nashville 1992, стр. 101.

⁴ R. A. Horsley, *1 Corinthians: Paul's Assembly as an Alternative Society, у Christianity at Corinth. The Quest for the Pauline Church*, edited by E. Adams and D. G. Horrell, London 2004, стр. 236.

⁵ Rev. A. Butler *The Lives of the Fathers, Martyrs and Other Principal Saints*, Oxford University Press 2009, стр. 155.

У својим проповедима Свети Василије је позивао на помоћ сиромашнима. Његове проповеди су остављале јак утисак на слушаоце, јер су извирале из Јеванђеља и живота Светог Василија. Он није позивао друге да чине ништа, што и он сам није чинио. У тадашњој Кесарији, као и у остатку Римске империје у 4. веку, јаз између богатих и сиромашних био је доминантан. Средња класа скоро није ни постојала. Због тога је Свети Василије посебно апеловао на богате. Као изузетан црквени ауторитет позивао је све оне који су у могућности да помажу унесрећенима. Говорио је да ко воли ближњег као самог себе, не поседује ништа више него ли ближњи.⁶

Као што је наведено, Свети Василије је био свестан да се речи морају поткрепити делима. Када би завладала глад, он је према могућностима, финансијски помагао да се набави храна. Уколико није имао средстава за куповину хране, апеловао је код цивилних власти за помоћ или би заједно са народом делио храну и намирнице по улицама Кесарије. Његово највеће дело на пољу добротинства јесте стварање „Василијаде“. „Василијада“ је била насеље у предграђу Кесарије. У том насељу су се налазиле куће за смештај бескућника, болница за лечење сиромашних и радионице у којима су необучени појединци добијали занатлијску обуку. Свети Василије је успео да анимира велики број својих суграђана како би му се придружили у помоћи другима. Скоро сваки Кесаријац, који је био у могућности да на било који начин помогне у „Василијади“, са поносом је то чинио. Ово насеље се постепено ширило, па је временом попримило размере града. Становници Кесарије су га називали „Нови град“. „Василијада“ је постала матична ћелија сличних институција осниваних по многим епархијама. Те институције су постале стални подсетник богатима на њихову привилегију — да новац троше на истински хришћански начин, помажући онима, којима је помоћ потребна. Харитативна активност Светог Василија произилазила је из Светог Писма и Светог Предања. Из самих основа хришћанског практичног живота. Уверљивост и снага његових речи, али и величина његовог ауторитета извирале су из његове способности да све аспекте хришћанства обједини и на најбољи могући начин афирмише.

Крајем 19. и почетак 20. века историју хришћанства обележила је колосална личност Свети Јована Кронштатског. О животу овог Светог Оца доста се зна. Интересантно је овде поменути његов милосрдни рад. По сведочењу савременика отац Јован је све своје личне снаге и средства улагао у помоћ сиромасима. Временом он увиђа да је то залагање, за постојећу беду, сасвим недовољно. Стога он тражи ефикаснију помоћ и решава (у време када је социјална помоћ у Русији била скоро непозната) да на сопствену иницијативу оснује братство и подигне „Дом радности“, где би свако уместо да проси милостињу, добио посао и хлеб. Прво оснива 1874. године „Братство Светог Андреја“. У овом Братству Свети Јован окупља људе који добровољно помажу сиромашнима и болеснима, којих је било много у приобалном и транзитном граду Кронштату. Већ 1881/1882. године отац Јован оснива „Дом радности“. Ова институција је пружала занатску обуку, посао, преноћиште и све оно у чему су потребити оскудевали.

Братство и Дом су брзо напредовали и ширили се по читавој територији града, те су ускоро отворили, основну школу која је примала три стотине ђака. Међутим, отац Јован није заборавио на важност образовања старијих. Отворена је недељна школа која је учила читању, писању и основним рачунским операцијама, оне који су остали ускраћени за образовање. Бесплатна амбуланта стоји свакоме на распо-

⁶ Видети у Свети Василије Велики, *Беседе*, Задужбина Светог манастира Хиландара 2002.

лагању. Народна кухиња је отворена од шест часова ујутру до вечери. Ту су сиромашни могли да за три копејке добију оброк. Они најсиромашнији нису ништа плаћали. Исто важи и за децу из сиротишта, ученике из дневног обданишта, раднике и др. Године 1902. године ова кухиња је издала 172.550 obroka.⁷ Корисницима је на располагању била читаоница, књижара и позориште.

О потпуном обиму харитативне делатности Светог Јована Кронштатског тешко је говорити. Она је била многослојна и многозначна, почевши од усмених савета и препорука, до дељења неколико десетина хиљада рубаља сиромашнима. Код њега заиста левица није знала шта чини десница. Њега је покретало Јеванђеље и узрастање у Христу. Сав његов труд био је прожет јеванђелском поруком и жељом која је извирала из литургијског живота. Ту није било места за злобност и претерано мудровање, јер чињењем најмањем чинимо Христу. То је оно што нас хришћане учи Свето Писмо и Свето Предање, то је оно што је пред очима имао Свети Јован Кронштатски.

Три наведена примера нису узета насумично. Изабрана су јер сведоче да се у различитим историјским епохама, ма како оне биле тешке, може помагати ближњима. Истина је да је историја Цркве пуна истих или сличних личности које су не штедећи себе чинили милосрђе. Наравно, на овом месту их је немогуће набројати, али су Апостол Павле, Свети Василије и Свети Јован можда најсликовитији примери о величини и значају милосрђа и човекољубља у Цркви, као и о његовим светописамским и светопредањским коренима. Могу се повући паралеле и сличности између онога што су чинили и обима учињеног. Међутим, ако будемо тражили разлоге за тако несребична дела љубави која једина остају, у светској слави, политичким аспирацијама или било чему другом погрешимо. Она су нарочито незамислива за данашњу тзв. корпоративну одговорност, која чини, наводно, милосрдна дела, али за узврат добија пореске или друге олакшице и привилегије у пословању. Данашњем човеку је немогуће да схвати те подухвате (у правом смислу те речи), зато што је њихова основа Христос, вечно млад, вечно савремен, вечни одговор и решење.

Abstract: Issues related to the charitable activities of the Church and its work to help those in need have been brought up more often. Those who are out of the Church criticize the Christians' lack of activity and lack of organization in the field of social welfare. In this paper we will explore the most striking parts of the Holy Scripture, from which the Christian charity comes, as well as three figures from the Church history (St. Paul, St. Basil the Great and St. John of Kronstadt) who, each in their own time, put into action the ideal of haritative actions of the Church. Their examples are not only interesting from a historical point of view, they may represent an excellent example and model of the future action.

Key words: The Holy Scripture, The Holy Tradition, The Holy Fathers, charity.

⁷ А. Селаври, *Свети Јован Кронштајтски — духовни оцац Русије*, Задужбина Светог манастира Хиландара 2009, стр. 50.